

ד. לגבי הדריכה על הרוק במקום שפשוף כדי לא להגיע לחילול ש"ק - הציע מאן־דהו חכם בעיניו בלעג שלא להדליק אור בימי החול. אוצר החכמה

על־פי הקשר שגילו חז"ל בין "דעה" לבין "הבדלה" מובן שאותו סתם מקשן אינו מסוגל להבדיל בין פעולה שנעשית באופן קבוע שלוש פעמים ביום ובש"ק נעשית אותה פעולה ממש באותו הקשר (ע"ד הכריעה במודים, כמובא לעיל) לבין פעולות הנעשות מפעם לפעם בזמנים שונים ובמקרים שונים ובלי קביעות ובאופן יזום.

ה. לסיום הרשימה אביא שני ציטוטים שנכתבו על־ידי מרן הבית־יוסף אודות "מנהג טעות" (נוסף על הקטעים שצוטטו על־ידי סבי ברשימה הנ"ל):

1. ב"י יו"ד סימן ס"ה: "...ולוי נראה דמנהג כי האי מנהג בטעות הוא, שדבר זה לא נמצא לשום אחד מהפוסקים שאסרו..."

2. ב"י יו"ד סימן צ': "לפי שראיתי בכמה מקומות נוהגים בו איסור .. וגם מן התלמידים טועים שסבורים שהוא אסור - מנהג בטעות הוא ואין להם על מה שיסמוכו כי כל הפוסקים כתבו שמותר וכו'".

מבית שמש

הכלל אין מחלוקת במציאות במשנת רבינו

הת' משה לוי יצחק שי' לאופר
מתלמידי בישיבה

- חלק ראשון -

א. ראשית כל יש לבאר בפשטות מהו פירוש המושג "מחלוקת במציאות".

מחלוקת מקובלת בתורה היא מסוג רוב המחלוקות בתורה המוכרות לנו.

לדוגמא: שור שנגח את הפרה ונמצא עוברה בצידה (ב"ק מו, א), ולא ידוע אם העובר נולד לפני הנגיחה ומת מחמתה, או שנולד רק אחרי הנגיחה ומיתתו אינה קשורה לנגיחת השור. הדין: מחלוקת בין חכמים לסומכוס. חכמים סבורים שהדין הוא ש"המוציא מחבירו עליו הראי'", ולכן כל עוד שאין ראי' - בעל השור פטור.

ואילו סומכוס סבור, שכיון שיש כאן ספק, ממון המוטל בספק חולקים, ועל בעל השור לשלם חצי מדמי העובר לבעל הפרה.

אבותיה 1734567

במקרה זה העובדות מוסכמות על בעלי המחלוקת. הן סומכוס והן חכמים מודים שיש כאן ספק מתי הוא נולד, המחלוקת היא רק מהו הדין. איך התורה פוסקת במקרה זה.

כך גם מחלוקות נוספות רבות: רבי פלוני אומר חייב ורבי אלמוני אומר פטור, הלה מטמא והלה מטהר, הלה אוסר והלה מתיר. בכל אלו המציאות מוסכמת על בעלי הפלוגתא, אלא שהם חולקים כיצד לפסוק את הדין במקרה זה. - "מחלוקת בדין!"

ב. אבל מחלוקת יוצאת דופן היא "מחלוקת במציאות", כלומר, שמוכן שהמחלוקת איננה בדין, כי אם במציאות, ולדוגמא:

בתחילת פרק שני במס' חולין (מב, א) מביאה הגמ' מחלוקת בטריפה. טריפה היא חיה או בהמה שיש לה חולי מסויים באחד מאיברי הפנימיים, ויש לה דינים מיוחדים המבדילים בינה לבין שאר הבהמות. המחלוקת היא: לדעה אחת מן הפסוק בתורה (שמיני יא, ב) "זאת החי אשר תאכלו" לומדים: בהמה שחיה - מותר לאכול שאינה חי' - אסורה באכילה, ומכאן שבהמת טריפה שאסורה באכילה - אינה חי' לאורך זמן (לאחר י"ב חודש). הדעה השני' חולקת וסוברת שמהכתוב "זאת החי" לומדים שמהבהמות החיות יש מיעוט, שרק חלק מהבהמות החיות מותר לאכול, והשאר לא, ומכאן שלמרות שחי' י"ב חודש טריפה אסורה.

מחלוקת זו אינה מחלוקת בדין, כ"א מחלוקת בפירוש הפסוק שממנה יוצאת מחלוקת מציאותית-עובדתית: האם לבהמת-טריפה יש סיכוי לחיות יותר מי"ב חודש, או לא.

במחלוקות מסוג זה יש בעי' מסויימת.

וכפי שהר"ן בחידושיו על אתר כותב: "ואם-תאמר, והיאך נחלקו חכמי ישראל בדבר שאפשר לעמוד עליו?! יִשְׁהוּ את הטריפות י"ב חודש לראות אם הם חיות אם לאו!".

משאלת הר"ן, ומהנימה בה הוא שואל אותה, מובן, שמופרך הדבר שאכן חכמים נחלקו במציאות, ודבר זה אינו אפשרי.

(לפיכך הוא מתרץ, כי אכן חכמי ישראל ערכו ניסוי ושיהו בהמות־טריפה, והמסקנה היתה כי הן אינן חיות יותר מי"ב חודש, אלא, שהדעה השני' סברה שהסיבה שמתו לא היתה מפני היותן טריפה, אלא מסיבות מחלות וסיבות שונות).

ג. דוגמא נוספת, והפעם ממקור קדום יותר:

בירושלמי (תחילת פרק שלישי דתרומות) מובאת מחלוקת, בענין ירק הקישוא ^(אחרי 1234567) לענין עד מתי ניתן להפריש מהם תרומה:

תנא קמא סובר שאפשר לתרום ממנו יום אחד בלבד, מפני שלאחר־מכן הוא נעשה מר ואינו חשוב כאוכל שאפשר להפריש ממנו תרומה.

רבי יוסי חולק ואומר: אין לך מר בקישות אלא פנימי שבה. כלומר, רבי יוסי חולק על ת"ק וס"ל שרק החלק הפנימי של הקישוא נהי' מר, ואילו החלק החיצוני של הקישוא אינו נהי' מר ותמיד אפשר להפריש עליו.

מקשה הירושלמי: רבי בנימין בר לוי בעי: דבר שאפשר לך לעמוד עליו חכמים חלוקין עליו?

(ומתרץ הירושלמי שעל עיקר בדיקתה חלוקין, שת"ק סבר שאחר יום א' א"א להפריש בלי לבדוק, ור"ס ^(אחרי 1234567) ל"שכל עוד שלא יודע בוודאות שהחיצון מר - מפריש עליו).

גם כאן מוצאים אנו, שכבר בזמן הירושלמי הי' ברור שלא יתכן שחכמים יחלקו בדבר מציאותי שאפשר לבדוק. סיכומו של דבר: אין מחלוקת במציאות.

ואכן בספר "שדי חמד", האנציקלופדיה התלמודית הראשונה, בקונטרס ה"כללים" מערכת המ"ם כלל קסד אסף וליקט מדברי ראשונים ואחרונים המתייחסים לכלל זה שלא תיתכן מחלוקת במציאות (שתי הדוגמאות שהובאו לעיל לקוחות משם, ובכמה שיחות הרבי בניהול מצויין ה"שדי חמד" כמקור לכלל זה).

- חלק שני -

ד. כ"ק אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע השתמש רבות בכלל זה, ובמקומות רבים ברחבי תורתו הוא מחיל את הכלל הזה על מחלוקות שונות שנראה שהן מחלוקות במציאות.

לא עת האסף פה כל הדוגמאות, נסתפק באחדות מהן.

1. בלקו"ש חי"ח שיתח' ד' לפרשת קרח מביא הרבי ש(לדעת רבא) ישנה מחלוקת תנאים כמה שערים היו לעזרה בביהמ"ק. לדעה אחת היו חמשה שערים. לדעה שני' - שבעה שערים, יש מי שסובר שהיו שמונה שערים, ויש מי שמוסיף עד למספר שלוש-עשרה (!).

שואל הרבי: הכיצד?! הרי זו פלוגתא במציאות, האם היו לעזרה 5/7/8/13 שערים בפועל!

מבאר הרבי: אין פלוגתא במציאות, ולכן אנו מוכרחים לומר שבמציאות אכן היו שלוש עשרה שערים (כדעה המוסיפה ביותר). א"כ מהי המשמעות של שאר הדעות החולקות? - הן חולקות לכמה מתוך שלוש-עשרה השערים יש דין של "שער של ביהמ"ק".

מה ההבדל בין שאר השערים ל"שער של ביהמ"ק" - מביא הרבי כמה נפק"מ, ולדוגמא, שדוקא שערים אלו שהם בגדר שערי ביהמ"ק צריכים שמירה.

2. ב"הדרן על הרמב"ם" שנאמר ביו"ד שבט תשמ"ז (תורת מנחם - הדרנים על הרמב"ם והש"ס עמ' קכא ואילך) מביא הרבי משנה במס' עדויות המביאה דעות שונות החולקות מה יעשה אליהו מבשר הגאולה: רבי יהושע - לרחק המקורבין בזרוע (=משפחות פסולות-יוחסין שנתערבו בין בני"י בכח הזרוע), ולקרב המרוחקין בזרוע. רבי יהודה - לקרב המרוחקין בזרוע, אבל לא לרחק המקורבין בזרוע, רבי שמעון - להשוות המחלוקות. חכמים - לא לקרב ולא לרחק, אלא לשום שלום בעולם.

מקשה הרבי: הרי זו פלוגתא במציאות, מה אליהו יעשה לכשיגיע, ואיך יתכן הדבר!?

ומבאר: לפי הכלל ש"אין מחלוקת במציאות" מובן שבמציאות כולם מסכימים שאלהיו יעשה את כל הפעולות, אלא שהמחלוקת היא: איזה מהדברים יהי' כחלק מתפקידו אותו יהי' עליו לבצע כהכנה לביאת המשיח, ואלו פעולות יעשה אליהו בתור דבר נפרד כמו הפעולות שעשה בימי חיותו בעלמא-דין בימי אחאב.

ה. עד כאן הובאו שתי דוגמאות מני רבות המובאות בתורת רבינו.

1. הרבי מציין כמקור לדבריו (בין השאר) את דברי התוס' בכתובות קו, א ד"ה שבעה. בפנים הובאה תמצית חלקית בלבד מדברי הרבי בנידון (וכן בדוגמאות דלהלן). הרוצה, איפוא, ללמוד את הנושא על בוריו - עליו לעיין בשיחות הרבי המצויינות בפנים.